

AZ ADÓBEVÉTELEK HATÁSA A GAZDASÁGI NÖVEKEDÉSRE AZERBAJDZSÁNBAN

Nurkhodzsa Akbulaev¹

ÖSSZEFOGLALÓ: Az állami bevételek többségét az állam szuverén jogköre alapján polgáraitól beszedett adóbevételek képezik, és befolyásolják a pénzügyi politikát. A pénzügypolitika elsődleges célja a gazdaság fejlesztése. Az adóbevételek a gazdasági növekedésre a megtakarításokon, a fogyasztáson, a kibocsátáson és a foglalkoztatáson keresztül közvetlenül és közvetve gyakorolnak hatást. A gazdaság bővülése számos makrogazdasági tényező javulásával jár együtt. A bővülés a gazdasági aktivitást és az adóbevételeket is növeli. Ez a kutatás Azerbajdzsán adófajtáit, adóbevételeit és gazdasági fejlődését 1991-től 2021-ig vizsgálja. Az adóbevételeket és a gazdasági növekedést idősoros módszerek segítségével elemeztem. A vizsgálatok során egységgyök és Maki-féle strukturális törést tartalmazó kointegrációs tesztek alkalmaztam. A három strukturális bontással végzett kutatás az adóbevételek és a gazdasági növekedés között minden modellben hosszú távú kointegrációs kapcsolatot azonosított.

KULCSSZAVAK: Adóbevételek, gazdasági növekedés, idősor-elemzés, Maki-féle kointegrációs teszt

JEL-KÓDOK: H10, H20, H30

DOI: https://doi.org/10.35551/PFQ_2024_1_4

¹ Azerbajdzsáni Állami Közgazdaságtudományi Egyetem (UNEC), Török Gazdasági Kar, Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Tanszék, Türk Gazdaságtudományi Kutatóközpont. Azerbajdzsán, Baku, e-mail: nurhoca@gmail.com, nurhodja_akbulayev@unec.edu.az
ORCID azonosító: 0000-0003-4271-9550

Bevezetés

Azerbajdzsán 1991-ben bekövetkező, Szovjetuniótól való függetlenedése után az olaj- és gázkitermelő ágazat fejlődését a jövőbeli gazdasági növekedés katalizátorának tekintették. Az utóbbi évtizedben Azerbajdzsán gazdasági növekedése elsősorban a természeti erőforrásokhoz kapcsolódott. Azerbajdzsán kormányának közelmúltbeli intézkedései azonban a gazdaság diverzifikálását célozzák. Ennek oka az, hogy a gazdaság olaj- és gázfüggősége különféle problémákat – mint a versenyképesség elvesztése, a vállalkozói szektorok teljes kibocsátáson belüli részesedésének csökkenése – okozott. A nem olajipari gazdasági növekedés kritikus fontosságú, mivel 2015-től az olajtermelés fokozatos csökkenése várható, míg a nem olajipari költségvetési hiány már a GDP 20%-ára emelkedett. Azerbajdzsán jelenlegi stratégiája a későbbi gazdasági stabilitás biztosítása érdekében a nem olajkereskedelmi ágazatok fejlesztésére épül. A foglalkoztatás növekedése a gazdaság nem olajipari ágazataiban az utóbbi időben az olajipari ágazatét meghaladó volt. Azerbajdzsán szakpolitikusi jelenleg a probléma megoldására adandó legoptimálisabb válasz kidolgozásán dolgoznak. Ennek során arra a következtetésre jutottak, hogy a kormány elsődleges céljának az azerbajdzsáni exportkosár bővítését kell tekinteni. Az Azerbajdzsáni Köztársaság Állami Statisztikai Bizottsága szerint az egyéni vállalkozók 93 százaléka főként a kiskereskedelmi és a szállítási ágazatban tevékenykedik. Az ipari ágazatban csak az egyéni vállalkozók kis százaléka érdekelt. Az egyik lehetséges magyarázat a represszív adók hatását említi. A magasabb adókulcsok a foglalkoztatottság és a növekedés mértékét az egyéni aktivitás visszafogásával csökkenthetik. A jogi keretrendszer és a pénzügyi infrastruktúra közelmúltbeli változásai a vállalkozóvá válást várhatóan nagyobb mértékben ösztönzik; ehhez azonban a jogi és pénzügyi rendszerben bekövetkezett pozitív változások potenciális vállalkozók körében történő megismertetése is szükséges. Nagyon fontos, hogy a költségvetési politika a gazdaságnövelési célt mind a fejlett, mind a fejlődő országokban elérje. Ennek érdekében a bruttó hazai termék pozitív növekedését a termelést, a beruházást, a megtakarítást és a foglalkoztatást ösztönző politikák végrehajtásával kell biztosítani. Ezzel összefüggésben a költségvetési politika eszközei közé tartozó állami kiadási és bevételi politikáknak a gazdasági növekedést kell szolgálniuk. Az állami bevételek adóbevételekből, nem adójellegű bevételekből és hitelbevételekből állnak. Ismeretes, hogy az államháztartási bevételek legjelentősebb forrását az adóbevételek képezik. Napjainkban az állam fiskális politikai céljainak elérésére használt legfontosabb bevételi politikai eszköz az adó (Akinci, 2019). Az adóbevételek gazdasági növekedésre gyakorolt hatása lehet pozitív vagy negatív, amelynek jellegét és mélységét több változó határozza meg. Ilyen változók az adótípusok, az adókulcsok, valamint a gazdaság állapota és fejlettségi szintje. Ha az elméleti és empirikus tanulmányok által kapott eredményeket nézzük, az adószerkezet és a növekedés közötti kapcsolatot vizsgáló tanulmányok egy része azt mutatja, hogy az adók és a növekedés közötti kapcsolat pozitív, míg más része szerint negatív. Ugyanakkor olyan tanulmányok is vannak, amelyek nem állapítanak meg összefüggést e két változó között (Atabey ve Şimşek, 2022: 223).

Ez a kutatás az állami bevételek, nevezetesen az adóbevételek gazdasági növekedésre gyakorolt hatását vizsgálja. Az azerbajdzsáni adóbevételek és a gazdasági

fejlődés kapcsolatát a 1991 és 2021 közötti időszakban regressziós módszer segítségével vizsgáltam.

1. Az adóbevételek hatása a gazdasági növekedésre

A költségvetési politika eszközei közé tartozó adók, amelyek az állami bevételek legjelentősebb részét képezik, közvetlenül vagy közvetve számos makrogazdasági változóra – így a jövedelemeloszlásra, az inflációra, a foglalkoztatásra, a külkereskedelemre, az árstabilitásra, a megtakarításokra és a beruházásokra – gyakorolhatnak hatást. Ezért az adópolitikát, mint a gazdasági növekedés egyik legfontosabb változóját a növekedés fenntarthatósága érdekében a makrogazdasági komponensekkel összhangban kell megválasztani (Polat ve Yilmaz, 2022:45).

Az államháztartási bevételek nagysága – mind abszolút összegben, mind a GDP-hez viszonyítva – a gazdaság termelési kapacitását, a gazdasági aktivitást és ezáltal a társadalmi jólét szintjét jelentős mértékben befolyásolja. A nemzeti jövedelem, mint a közbevételek egy részének gazdaságból való kivonásával az állam egyrészt a közjavakat és közszolgáltatásokat finanszírozza, másrészt fiskális politikai eszközként használja fel azt (Öztürk, 2016: 16). Napjainkban a költségvetési politikai célok elérését szolgáló legfontosabb pénzügyi eszközök az adóbevételek. Az adó az a gazdasági érték, amelyet az állam vagy az állam erre feljogosított szervei szuverén jogkörük alapján, a törvényekben meghatározott szabályok szerint az adófizetőktől ellenszolgáltatás nélkül kényszerülnek elvonni (Ulusoy, 2016: 50). Az állami bevételek legjelentősebb részét képező adók a fiskális politika eszközei, míg az elérendő célok között a gazdasági növekedés és fejlődés, a gazdasági stabilitás, valamint a források és a jövedelem igazságos elosztásának biztosítása szerepel (Altay, 2015: 146). Egy növekedésre épülő gazdaságban – ami a költségvetési politika egyik célkitűzése – a foglalkoztatás, a természeti erőforrások, a technológiai innováció és más tényezők szintje olyan módon növekszik és bővül, hogy az előző évihez képest magasabb egy főre jutó reáljövedelmet biztosít. A gazdasági növekedés és bővülés az adópolitika eszközével bizonyos mértékig elérhető és támogatható (Türgay, 2011: 326). A mai gazdaságok egyik legfontosabb eszköze az erőforrások elosztását szabályozó olyan adópolitika, ami a termelési tényezők hatékony részvételét a termelési folyamatokban a technológia adott szintjén a termelési kapacitás és a potenciális termelési lehetőségek bővítésével, valamint az ilyen irányú kezdeményezések ösztönözésével biztosítja (Akdoğan, 2016: 494). Az adópolitikák gazdasági növekedésre gyakorolt hatását különböző módszerekkel vizsgálják. A keynesi nézetten alapuló növekedési modellek szerint a gazdasági növekedés dinamikáját nem az adópolitikák, hanem az állami kiadások határozzák meg, míg a neoklasszikus növekedési modell szerint az adópolitikák hosszú távon nincsenek hatással a gazdasági növekedésre. Az endogén növekedési modell ezzel szemben azt állította, hogy az adópolitikák hosszú távon hatással lehetnek a gazdasági növekedési rátákra, a kínálati oldali közgazdasági megközelítés pedig az adózás kérdését a kínálat szempontjából vizsgálta az adópolitikákra és a gazdasági növekedésre gyakorolt lehetséges hatást megállapítva (Tokatlioglu ve Selen, 2017: 302).

A gazdasági növekedés biztosítása érdekében az adópolitika többféle módon is alkalmazható. Az adópolitikán keresztül a politikai döntéshozók a munkaerő-potenciál minőségi és mennyiségi fejlesztése, a megtakarítások és a beruházások ösztönzése, a tőkefelhalmozás növelése, valamint a technológiai fejlődés biztosítása érdekében különféle ösztönzőket alkalmazhatnak (Susam, 2016: 232). Általánosságban elmondható, hogy az adópolitikák a gazdasági növekedést ötféle módon befolyásolhatják (Tokatlıođlu ve Selen, 2017: 306):

- ▶ A jövedelemadók hatással lehetnek a befektetési rátákra.
- ▶ Befolyásolhatják a munkaerő-kínálatot.
- ▶ A kutatással és fejlesztéssel kapcsolatos politikákon keresztül befolyásolhatják a termelékenységét.
- ▶ Biztosíthatja a források alacsony termelékenységű ágazatokba történő átirányítását.
- ▶ Megzavarhatja a humántőke hatékony működését.

2. Azerbajdzsán adórendszerének általános keretei

Az adók történelmi fejlődése Azerbajdzsánban az ókorig vezethető vissza. Az Azerbajdzsáni Köztársaság modern adórendszerének története azonban nem túl régi. Az azerbajdzsáni – nem független – adórendszert a Pénzügyminisztérium az 1990-es évek elején vezette be. Az Azerbajdzsáni Köztársaság modern adórendszere az állam függetlenségének kikiáltása után, 1991 végén, 1992 elején kezdett formálódni. A piacgazdaság kialakulása és jövőbeli fejlődése – mint a politikai és gazdasági függetlenség alapfeltétele – radikális reformokat tett szükségessé az ország adórendszerében, valamint más területeken is (Salayev, 2019). Ezt a folyamatot a fiskális szakirodalom három szakaszra osztja: Az első szakaszban, ami az 1991–1992-es évekre tehető, a jövedelem- és költségadókról szóló törvények elfogadásával egy független adószervezet kialakítása kezdődött meg. Az ország gazdasági függetlenedését követően az 1991. október 14-i, 369. számú elnöki rendelet kimondta az Azerbajdzsáni Köztársaság, az Azerbajdzsáni Állami Adófelügyelet, a Nahicseván Autonóm Köztársaság, valamint a kerületi és városi adófelügyeletek létrehozását. Az Azerbajdzsáni Köztársaságban 1991-től kezdődően különféle adótörvényeket vezettek be az egyes adófajták beszedésére, amelyek kilenc évig, 2001. január 1-jéig voltak érvényben. A hozzáadottérték-adóról és a nem kizárólagos fogyasztási adóról szóló törvényeket 1991 decemberében fogadták el. Az Azerbajdzsáni Köztársaság 1992. június 21-én elfogadott, állami adószolgáltatásról szóló törvénye az állami adórendszer feladatait, jogait és kötelezettségeit, az adórendszer szervezetét, valamint az állami adórendszer alkalmazottainak jogállását és szociális védelmét határozta meg. A jogi személyek nyereségadójáról és különféle jövedelemadóiról, valamint a természetes személyek jövedelemadójáról szóló törvények 1992. júniusi elfogadásával független adóügyi szervezet jött létre Azerbajdzsánban. Az 1993 és 1996 közötti éveket felölelő második szakaszban a piacgazdaságnak megfelelően számos új adónemre vonatkozó törvényt fogadtak el a vonatkozó jogi keretek megteremtésével. Az 1992–1993-ban kidolgozott adójogszabályok hiányosságai,

a jogi és szabályozási folyamatok modern feltételekhez való igazításának sikertelensége, valamint a törvények és rendeletek gyakori változása az ország társadalmi-gazdasági fejlődését, a vállalkozások kialakulását és a költségvetés végrehajtását egyaránt gátolta. Mindez egy egységes jogi aktus kialakításának szükségességét jelezte. Az 1996 és 2000 közötti éveket felölelő harmadik szakaszban vizsgálatokat végeztek az előző időszakban elfogadott törvények javítására a társadalom és a gazdaság minőségi változásaihoz kapcsolódóan, ugyanakkor a jogszabályok módosítására és szabályozására is sor került. 1996 decemberében elfogadták a bányaadóról és az állami útalapba fizetendő adókról szóló törvényeket, valamint kidolgozták az adótörvények végrehajtására vonatkozó utasításokat és rendeleteket. Az Országgyűlés az adótörvényt 2000. július 11-én fogadta el. Az Azerbajdzsáni Köztársaságban az adópolitika kialakítása és az adók költségvetés javára történő beszedése az adórendszeren keresztül, különösen az adótörvénykönyv elfogadása után javult (Veliyev, 2006; Novruzov és Abrahamov, 2012). Az azerbajdzsáni adórendszer egyik legfontosabb eleme a kedvező üzleti környezet megteremtése, a gazdasági fejlődés középpontba helyezése és a gazdasági érdekeknek való megfelelés nem csak az állam, hanem a vállalkozók és a polgárok szempontjából is (Szalajev, 2019). Az 1. táblázat az adóbevételek arányát mutatja az azerbajdzsáni adórendszeren belül. Az adókat vizsgálva megállapítható, hogy a legmagasabb hányadot a hozzáadottérték-adó (HÉA) képviseli. A második helyen a jogi személyek nyereségadója, azaz a társasági adó áll. Az adóbevételek között a legkisebb hányadot a földadó és az ingatlanadó képviseli.

1. táblázat: Adóbevételek az azerbajdzsáni adórendszeren belül

Év	Összes bevétel	Személyi jövedelemadó	Jogi személyek nyereség (jövedelem) adója	Földadó	Ingatlanadó	Hozzáadottérték-adó	Jövedéki adó	Bányaadó	Külföldi gazdasági tevékenységgel kapcsolatos adók	Egyéb adók
1995	316,90	22,80	86,30	0,80	0,90	30,60	17,70	0,01	8,90	62,90
1996	402,60	41,30	122,00	1,00	0,90	93,90	41,30	8,30	22,50	40,30
1997	513,00	62,60	87,70	4,50	2,80	117,90	45,30	66,30	67,70	10,60
1998	465,50	82,40	65,70	5,00	4,70	143,80	19,20	34,90	58,60	7,30
1999	559,50	90,10	73,40	8,50	9,80	158,10	22,90	35,90	63,50	5,50
2000	714,60	94,00	125,90	6,70	11,80	190,80	22,40	50,40	63,40	9,00
2001	784,80	94,70	117,60	10,40	12,40	253,30	110,90	47,50	59,90	7,30
2002	910,20	109,70	147,80	8,80	20,00	334,90	86,70	50,00	75,20	2,40
2003	1220,90	150,40	178,30	11,30	26,60	409,70	67,00	56,70	92,70	12,80
2004	1509,50	221,60	223,40	14,10	32,20	452,70	72,40	97,80	101,50	16,50
2005	2055,21	317,43	355,39	15,27	40,44	599,88	140,98	53,54	205,18	28,10
2006	3868,77	407,30	1360,52	18,55	55,79	737,85	187,37	100,17	139,34	40,90

Év	Összes bevétel	Személyi jövedelemadó	Jogi személyek nyereség (jövedelem) adója	Földadó	Ingatlanadó	Hozzáadottérték-adó	Jövedéki adó	Bányaadó	Külföldi gazdasági tevékenységgel kapcsolatos adók	Egyéb adók
2007	6006,60	588,59	2457,75	27,09	72,30	1179,16	402,88	123,16	293,20	68,59
2008	10762,67	627,19	2862,33	30,63	112,89	1910,87	486,87	147,70	449,71	96,80
2009	10325,94	581,87	1329,19	26,24	66,17	2012,77	485,15	121,90	418,13	86,79
2010	11403,00	590,20	1429,90	35,30	101,80	2082,50	514,90	130,10	291,80	90,30
2011	15700,70	715,70	2134,00	35,30	103,90	2222,70	480,20	129,80	433,10	140,60
2012	17281,50	813,00	2252,00	30,60	105,10	2366,90	531,50	125,80	592,50	157,60
2013	19496,30	859,70	2374,80	33,10	125,10	2710,00	593,30	121,50	675,20	161,50
2014	18400,60	980,30	2302,70	35,40	141,30	3119,60	797,30	116,20	684,70	192,70
2015	17498,00	982,50	2211,10	48,70	148,20	3454,70	647,80	116,10	934,50	247,70
2016	17505,70	1145,70	1983,20	50,30	174,70	3623,50	625,10	110,30	861,20	457,00
2017	16516,70	1040,30	2285,90	50,40	178,60	3668,60	612,60	111,10	903,00	505,70
2018	22508,90	995,90	2499,70	50,60	182,20	4287,60	728,60	137,40	1143,70	561,60
2019	24398,50	952,10	2546,00	50,00	212,60	5185,10	854,70	133,80	1343,20	477,50
2020	26075,40	1151,00	2351,70	40,80	186,80	4818,30	898,20	130,20	1160,60	413,80

Forrás: <https://www.stat.gov.az>

Az állami adók az adótörvénykönyvben meghatározott olyan adók, amelyeket az Azerbajdzsáni Köztársaság területén kell megfizetni. Az autonóm köztársasági adók a Nahicseván Autonóm Köztársaság törvényei által az adótörvénykönyvnek megfelelően meghatározott, a Nahicseván Autonóm Köztársaságban megfizetett adók (Tax Mecellesi/taxes.gov.az, 2022). A helyi adók (önkormányzati adók) a vonatkozó jogszabályban meghatározott és a települési határozatok alapján az önkormányzathoz tartozó területek után megfizetett adók. Az önkormányzatok által előírt egyéb fizetési kötelezettségeket a vonatkozó jogszabály határozza meg. Az állami adókat az adótörvény 6. cikke tartalmazza. Ezen törvény szerinti állami adók:

- ▶ Személyi jövedelemadó;
- ▶ Jogi személyek nyereségadója (az önkormányzati tulajdonú vállalatok és szervezetek kivételével);
- ▶ Hozzáadottérték-adó;
- ▶ Tárgyalási adó;
- ▶ Jogi személyek és természetes személyek által fizetendő földadó az ezen törvény 206.18. cikkében meghatározottak szerint;
- ▶ Útadó;
- ▶ Bányaadó;
- ▶ Egyszerűsített adó.

Az autonóm köztársasági adók a Nahicseván Autonóm Köztársaság adótörvénykönyvének 6. cikkében meghatározott állami adókat foglalják magukban. A helyi adókat (önkormányzati adók) az adótörvény 8. cikke a következők szerint határozza meg: 1. A természetes személyek által fizetendő földadó a vonatkozó törvény 206.1–19. és 206.310. cikkében meghatározott esetekben; 2. a magánszemélyek által fizetendő ingatlanadó ezen törvény 198.III. cikkében meghatározott esetben; 3. a helyi jelentőségű építőanyagokat terhelő bányaadó; 4. a településhez tartozó vállalkozások és szervezetek jövedelemadója. A helyi adók kiszámításának és megfizetésének szabályait, az adóalanyok és a helyi adóhatóságok jogait és kötelezettségeit, az adóellenőrzési formákat és módszereket, az adójogszabályok megsértésével járó kötelezettségeket, valamint a helyi adóhatóságok és szervezetek intézkedései (vagy annak hiánya) miatti kifogás szabályait a vonatkozó jogszabályok határozzák meg. A helyi adók (önkormányzati adók) mértékét az adójogszabályok által meghatározott kereteken belül állapítják meg. Az adójogszabályok értelmében az önkormányzatoknak jogukban áll az adóalanyok egyes csoportjait a helyi adók megfizetése alól részben vagy egészben mentesíteni, valamint a régiójukban alkalmazott adókulcsot csökkenteni. Az adótörvény 5. cikke alapján (az adóztatás formái) az adóösszegek visszatartása a következő módokon történik:

- ▶ Közvetlen forrás (jövedelem vagy nyereség előtti forrásadó);
- ▶ Bevallás útján (jövedelem vagy nyereség utáni forrásadó);
- ▶ Értesítés útján (az adózó által a fizetési értesítés alapján történő adófizetés esetén,
- ▶ Az adótárgy értéke és területe alapján kiszámított összegre vonatkozó, az adóhatóság vagy a helyi önkormányzat által benyújtott értesítő alapján).

A különböző államok adórendszereit egyedi sajátosságok jellemzik. Azerbajdzsán adórendszerének sajátosságai a következők:

- ▶ Az azerbajdzsáni adórendszer nem egyedi jogi szabályozáson alapul. A jogi alapokon nyugvó azerbajdzsáni adórendszer a bruttó hazai termék egy részének újraelosztásával kapcsolatos minden pénzügyi kapcsolatra kiterjed.
- ▶ Az egységesített szabályok az adószámítás és fizetés egységes mechanizmusa alapján, a gazdasági eszközök szervezeti és jogi formájától függetlenül kerülnek megállapításra.
- ▶ Az adók megfizetését az adóhatóságok ellenőrzik.
- ▶ Az adóalanyokra ugyanolyan követelményeket ír elő, meghatározza az adók számát és az adókulcsokat, szabályozza az adókedvezmények mechanizmusát és azok kibocsátását, azonos feltételeket biztosít a jövedelemtermeléshez, és biztosítja az adóterhek igazságos elosztását az adófizetők különböző kategóriái között a pénzeszközök adózás utáni felhasználásába való beavatkozás nélkül. Figyelembe veszi a külföldi országok tapasztalatait is, és biztosítja részvételüket a nemzetközi integrációs folyamatban (Nebiyev, 2011).

3. Szakirodalmi áttekintés

Az adók gazdasági növekedésre gyakorolt hatása a közgazdaságtan egyik legvitatottabb témája, amit a szakirodalom különböző megközelítésekkel tárgyal. Bár az adóbevételek gazdasági növekedésre gyakorolt hatását régóta vizsgálják, a modern megközelítés egyik úttörőjeként Solowot tartják számon. A Solow (1956) által javasolt neoklasszikus növekedési modell alapján az adók hosszú távon nem befolyásolják a növekedést (Kbritcioğlu, 1998:8). Lucas (1988) szerint a gazdasági növekedés a jövedelemadó emelése esetén lassulni fog. Romer (1990) az adópolitikák növekedés szempontjából vett jelentőségét vizsgálta, míg Easterly és Rebelo (1993) a helyi adóbevételek eltéréseinek a fogyasztásra és beruházásokra gyakorolt negatív hatásait tanulmányozta (Çiğdem és Altaylar, 2021:23). Durkaya és Ceylan (2006) a törökországi adóbevételek és a gazdasági növekedés közötti kapcsolatot az 1980 és 2004 közötti időszakra vonatkozóan az Engel-Granger-féle kointegrációs teszt segítségével vizsgálta. A kutatás eredményeként az összes adóbevétel és a gazdasági növekedés között hosszú távú kapcsolatot állapítottak meg. Mucuk és Alptekin (2008) a törökországi adóbevételek gazdasági növekedésre gyakorolt hatását 1975 és 2006 között a Johansen-féle kointegrációs teszt és a Granger-féle oksági vizsgálat segítségével tanulmányozta. A kutatás eredményeként az adóbevételek és a gazdasági növekedés között hosszú távú kapcsolatot, míg a közvetett adók és a gazdasági növekedés között oksági összefüggést állapítottak meg. Göçer et al. (2010) a törökországi adóbevételek és a gazdasági növekedés kapcsolatát 1924 és 2009 között az ARDL kointegrációs módszer segítségével vizsgálta. A kutatás eredményeként az adóbevételek és a gazdasági növekedés között hosszú távú kapcsolatot, valamint az adóbevételek által gyakorolt pozitív hatást állapítottak meg. Hope et al. (2011) a Johansen-féle kointegráció és a legkisebb négyzetek módszere segítségével a törökországi adóbevételek és a hitelfelvétel gazdasági növekedésre gyakorolt hatását az 1990 és 2009 közötti időszakra vonatkozóan vizsgálta. A Johansen-féle kointegrációs teszt alapján az adóbevételek és a gazdasági növekedés között hosszú távú kapcsolat nem volt kimutatható. Erdogan et al. (2013) a törökországi adóbevételek és a gazdasági növekedés kapcsolatát az 1998 I. negyedév–2011. IV. negyedév közötti időszakban kointegrációs és oksági vizsgálatokkal tanulmányozta. A tanulmány, amely az adóbevételeket két fejezetben, a közvetett és a közvetlen adókon keresztül vizsgálja, hosszú távú kapcsolatot állapított meg a közvetett adók és a gazdasági növekedés között, míg a közvetlen adók és a gazdasági növekedés között nem volt kimutatható hosszú távú kapcsolat. Terzi és Yurtkuran (2016) a közvetlen és közvetett adóbevételek és a gazdasági növekedés kapcsolatát Törökországban 1980 és 2013 között a TY/U-VAR kauzalitás-elemző módszerrel vizsgálta. A VAR-elemzés eredményei alapján kétirányú oksági összefüggést állapítottak meg: a közvetlen adóbevételektől a gazdasági növekedés felé negatív, a gazdasági növekedéstől a közvetlen adóbevételek felé pozitív volt a kapcsolat. Ugyanakkor a közvetett adóbevételek és a gazdasági növekedés között nem lehetett ok-okozati összefüggést megállapítani. Dikut Zpençe (2017) Törökország vonatkozásában az állami kiadások és az adóbevételek hatását a gazdasági növekedésre 1980 és 2015 között a Granger-féle oksági vizsgálat módszerével tanulmányozta. A kutatás eredményei alapján az adóbevételek gazdasági növekedésre gyakorolt hatása negatív,

míg a közkiadások hatása pozitív volt. Demir és Sever (2017) paneladat-elemzéssel 11 OECD-országban vizsgálta az adóbevételek gazdasági növekedésre gyakorolt hatását 1980 és 2014 között. A kutatási eredmények alapján az adóbevételek emelkedése a gazdasági növekedésre negatív hatást gyakorolt. Sandalci és Sandalci (2017) az adóbevételek gazdasági növekedésre gyakorolt hatását 32 kiválasztott OECD-országban 1990 és 2014 között paneladat-elemzéssel vizsgálta. Az elemzés az összes adóbevétel gazdasági növekedésre gyakorolt negatív hatását állapította meg. Eren et al. (2018) az adóbevételek és a gazdasági fejlődés közötti kapcsolatot Törökországban az 1975-2013-as időszakban a Hacker és Hatemi-féle oksági vizsgálat, valamint a Breitung és Cadelon-féle frekvenciatartománybeli kauzalitásvizsgálat módszerek segítségével tanulmányozta. A vizsgálat, amely fejlődési adatnak az egy főre jutó nemzeti reáljövedelmet használta, egyirányú oksági kapcsolatot állapított meg az adóbevételek és a gazdasági fejlődés között. Dam és Ertekin (2018) az adóbevételek és a gazdasági növekedés közötti kapcsolatot Törökországban a 2005. I. negyedév–2016 II. negyedév időszakban az ARDL-módszer segítségével vizsgálta. A vizsgálat az adóbevételek és a gazdasági növekedés között hosszú távú kapcsolatot állapított meg. Son (2022) 10 OECD-ország esetében vizsgálta az éves adóbevétel és a gazdasági növekedés közötti kapcsolatot az 1995–2019-es időszakra vonatkozóan. A vizsgálat eredményei alapján az adóbevételek 1%-os emelkedése a gazdasági növekedést a FMOLS módszer szerint 0,77%-kal, míg a DOLS módszer szerint 1,13%-kal csökkenti. Karaş (2022) a lineáris bootstrap kointegrációs módszert alkalmazva a jövedelem, a kiadások, a vagyoadók, az adóterhek és a növekedés közötti kointegrációs kapcsolatot a G-7 országokban az 1990-2018-as időszakra vonatkozóan vizsgálta, valamint az ezen változók közötti oksági kapcsolatot a Kónya panel segítségével tanulmányozta. Az elemzés az adóterhek és a gazdasági növekedés között kointegrációs kapcsolatot nem állapított meg. Az eredmények azt mutatják, hogy Japánban, Kanadában és Angliában a jövedelmet terhelő adók, Franciaországban, Olaszországban, Japánban és Angliában a kiadásokat terhelő adók, valamint Kanadában, Németországban és az USA-ban a vagyont terhelő adók a növekedési adatokat pozitívan befolyásolják. Hill et al. (2022) a GDP változásainak az adóbevételekre gyakorolt rövid távú hatását, valamint a nominális GDP és az adóbevételek közötti hosszú távú kapcsolatot paneladat-elemzés és időszorelemzés segítségével 25 ázsiai és csendes-óceáni fejlődő ország adatait felhasználva az 1998–2020-as időszakra vonatkozóan vizsgálta. Az ARDL és ECM módszerekkel végzett vizsgálat eredményeként megállapították, hogy az adóbevételek növekedése a COVID-19 világjárvány miatti GDP-változást követően tizedével csökkent. Továbbá a becslések szerint 2019-ben a GDP 0,5%-ának megfelelő adóbevétel-kiesés várható a világjárvány miatt.

4. Az adóbevételek gazdasági növekedésre gyakorolt hatásának elemzése

4.1. Ökonometriai módszer

A tanulmány az adók gazdasági növekedésre gyakorolt hatásának vizsgálatával foglalkozik. Ebből a célból 31 év adatait vizsgáltuk 1991 és 2021 között. A gyakoriságok az azerbajdzsáni gazdaság éves megfigyelésein alapulnak. A tanulmány az USA dollárban kifejezett éves GDP-t mint függő változót, az összes adót mint független változót, valamint különböző adónemeket alapul véve a következő tíz kontroll/igazoló változót vett figyelembe. A változókra vonatkozó részletek a következők:

- Y₁ = bruttó hazai termék
- X₁ = összes jövedelemadó
- X₂ = személyi jövedelemadó
- X₃ = jogi személyek jövedelemadója
- X₄ = földadó
- X₅ = ingatlanadó
- X₆ = hozzáadottérték-adó
- X₇ = jövedéki adó
- X₈ = bányaadó
- X₉ = külföldi gazdasági tevékenységhez kapcsolódó adók
- X₁₀ = egyéb adók
- X₁₁ = egyéb jövedelem

Ebben a tanulmányban a fő modellünk a bruttó hazai terméken és a teljes adóbevételeken alapul. A fennmaradó kontroll változók szintén bevonásra kerültek. Tanulmányunkban a következő modellt alkalmazzuk:

$$Y_{1t} = \alpha_t + \beta_1 X_{1t} + \varepsilon_t \quad \dots\dots\dots (1)$$

Ahol; Y_{1t} a függő változó, X_{1t} a független változó, α_t a tengelymetszet, β₁ a regressziós együttható, és ε_t a hibtag. Az (1) egyenletet rendszeralapú regresszióval a legkisebb négyzetek módszerét alkalmazva regresszáljuk. A végső OLS-regresszió elvégzése előtt a tanulmány a változók véglegesítéséhez néhány elővizsgálatot – mint például egységgyök teszt, normalitásvizsgálat, korrelációelemzés, lépcsős regresszió – is végzett. Az elővizsgálatok után a következő rendszeralapú elemzést végeztük (Zaheer, Kashif & Waseem-Ur-Rehman, 2017):

$$[Y_{1t}] = \begin{bmatrix} \alpha_{t1} \\ \vdots \\ \alpha_{tn} \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} \beta_{t1} \\ \vdots \\ \beta_{tn} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} X_{1t} \\ \vdots \\ X_{11t} \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} \varepsilon_{t1} \\ \vdots \\ \varepsilon_{tn} \end{bmatrix} \quad \dots\dots\dots (2)$$

A (2) egyenlet regressziójához EViews rendszeralapú beállítást alkalmazva normál legkisebb négyzetes OLS-regressziót használtunk. A végső modellben szereplő változók az adatok minőségén alapulnak. Ahol az adatok a szokásos legkisebb négyzet követelményeinek megfeleltek, a további elemzéshez csak ezeket a változókat vettük figyelembe.

4.2. Empirikus eredmények

Az adatok minőségének igazolására használt, az augmentált Dicky-Fuller teszt segítségével végzett első elemzést ebben a szakaszban tárgyaljuk. Az alábbiakban az összes függő és független változó egységgyök vizsgálatát mutatjuk be:

2. táblázat: Egységgyök teszt

Változó	t-statisztika	p-érték	Állandó szint
Y1	-3,632317	0,0112	1. különbség
X1	-3,633202	0,0130	2. különbség
X2	-5,773555	0,0001	1. különbség
X3	-4,977907	0,0004	1. különbség
X4	-4,549823	0,0011	1. különbség
X5	-4,823576	0,0006	1. különbség
X6	NA	NA	Nem stacionárius változó szinteken
X7	-7,028233	0,0000	2. különbség
X8	-7,081815	0,0000	1. különbség
X9	NA	NA	Nem stacionárius változó szinteken
X10	-3,252037	0,0270	1. különbség
X11	NA	NA	Nem stacionárius változó szinteken

A függő változó, azaz a bruttó hazai termék az első különbségnél stacionárius, ezért a tanulmány a függő változó első különbségét vette alapul. Az X1 összes adó, mint független változó szintjén az első különbségnél egységgyök van, de az adatok a második különbségnél stacionáriusak, mivel a p-érték nullához közeli. Az X2 változó esetében az egységgyökre vonatkozó augmentált Dicky-Fuller-teszt eredményei azt mutatják, hogy a változó az első különbségnél stacionárius, ezért ennél a változónál a különbséget használtuk. Az X3 változó adatait szintén az első különbség figyelembe vételével használtuk, mivel e változó szintjén egységgyök van. Hasonlóképpen az X4 és X5 változók szintjén egységgyök található, de az első különbségnél nem volt egységgyök. Az X2-X5 változókat az első differenciálás után felhasználták, de az X6 változó esetében nem találtak stacionárius szintet, ezért ezt a változót a további elemzésből kizárták. Az X8 és X10 változók az első különbségnél, az X7 változó pedig a második különbségnél stacionárius. Az X9 és X11 változók a differenciálás egyik szintjén sem stacionáriusak. A torzított eredmények elkerülése érdekében az X6, X9 és X11 változókat a további elemzésből az augmentált Dicky-Fuller-teszt segítségével kizártuk. A változók kizárása és az adatok egységgyök teszt szerinti transzformálása után az adatsorok normalitását tovább vizsgáltuk.

Egyedi minta alapján készült leíró statisztikák

Az adatsorok normalitását leíró elemzéssel vizsgáltuk. A normalitás a szokásos legkisebb négyzetek másik feltételezése. Az adatok normális eloszlásának igazolására a Jarque-Bera tesztet használtuk. A normalitási eredmények alapján az X_7 változó adatai nem voltak normális eloszlásúak, ezért a tanulmány ezt a változót kizárta. Az X_7 változó adatainak negatív megfigyelései miatt ezen adatok logaritmusára nem volt normálisra alakítható. A normalitási feltételezés teljesülése érdekében a tanulmány az X_7 változót a további elemzésből kizárta.

3. táblázat: Leíró statisztikák

	ΔY_1	$\Delta^2 X_1$	ΔX_2	ΔX_3	ΔX_4	ΔX_5	$\Delta^2 X_7$	ΔX_8	ΔX_{10}
Átlag	1,53E+09	34,64690	67,29400	166,7727	2,586333	11,96867	11,56621	7,836333	23,40533
Medián	1,07E+09	32,17700	26,98350	54,89265	0,325000	5,064500	12,99200	2,262500	5,999000
Maximum	1,58E+10	13799,05	768,0660	1653,210	48,36000	120,9780	278,9700	90,48000	422,4780
Minimum	-2,22E+10	-9256,200	-684,0080	-1226,509	-15,64000	-43,86000	-292,8150	-46,58716	-142,9700
Std. eltérés	7,72E+09	4562,640	254,1091	482,8421	9,871910	30,39392	123,7388	25,04804	96,40873
Ferdeség	-0,917703	1,271088	0,391304	0,560994	3,293151	1,705539	0,119459	1,098469	2,592331
Lapultság	4,969149	6,584867	6,292889	6,425878	16,97576	7,507962	3,549412	5,754555	11,77722
Jarque-Bera	9,057833	23,33767	14,31949	16,24437	298,3767	39,94648	0,433714	15,51763	129,9004
Valószínűség	0,010792	0,000009	0,000777	0,000297	0,000000	0,000000	0,805045	0,000427	0,000000
Normál táv.	Igen	Igen	Igen	Igen	Igen	Igen	Nem	Igen	Igen
Megfigyelések	30	29	30	30	30	30	29	30	30

Korreláció

A tanulmány a regresszió elvégzése előtt a korrelációs eredményeket is figyelembe vette. Az összes adó és a bruttó hazai termék közötti kapcsolat negatív, de Azerbajdzsán kontextusában a korreláció gyengén magyarázott. Ezen kívül az X_2 változó (személyi jövedelemadó) és a bruttó hazai termék között szintén mérsékelt negatív kapcsolat állt fenn. A jogi személyek jövedelemadója és a bruttó hazai termék között pozitív, de gyenge kapcsolat volt kimutatható. A föld- és ingatlanadók a bruttó hazai termékhez negatívan kapcsolódtak, míg a bányá- és egyéb adók esetében szintén negatív volt a kapcsolat. Azerbajdzsán kontextusában az adóváltozók többsége negatív kapcsolatot mutat.

4. táblázat: Korrelációs elemzés

	$\Delta^2 X_1$	ΔX_2	ΔX_3	ΔX_4	ΔX_5	ΔX_8	ΔX_{10}
ΔY_1	-0,04153	-0,4669	0,05901	-0,4828	-0,3745	-0,2755	-0,4944

Lépcsős legkisebb négyzet regresszió

Az adatok korrelációs vizsgálata után a modell igazolására a lépcsős legkisebb négyzet regressziót alkalmaztuk. A lépcsős regresszió a multikollinearitás problémájának kiigazításával alakítja ki a modellt. A multikollinearitás modellből való kiküszöbölésének igen fontos eszköze a változók hozzáadása vagy eltávolítása. Az alábbi eredmények a lépcsős legkisebb négyzet regresszió alapulnak.

5. táblázat: Lépcsős legkisebb négyzet regresszió – kimeneti értékek

Változó	Együttható	Std. Hiba	t-statisztika	Valószínű.*
C	2,56E+09	1,14E+09	2,239164	0,0356
D2X1	-207155,9	299457,7	-0,691770	0,4963
DX4	-5,10E+08	1,92E+08	-2,657813	0,0144
DX3	10496145	3048882	3,442621	0,0023
DX2	-6865072	4767766	-1,439893	0,1640
DX8	-53100690	62353863	-0,851602	0,4036
DX10	-11230985	14455632	-0,776928	0,4455
R-négyzet	0,587696	Átlagos függő vált.		1,87E+09
Korrigált R-négyzet	0,475250	S.D. függő vált.		7,62E+09
Regresszió S.E.	5,52E+09	Akaike inform. kritérium		47,90884
Négyzetösszeg maradék	6,71E+20	Schwarz kritérium		48,23888
Log. valószínűség	-687,6782	Hannan-Quinn kritérium		48,01220
F-statisztika	5,226456	Durbin-Watson stat.		1,394001
Val (F-statisztika)	0,001771			
Kiválasztási összefoglaló				
Hozzáadott DX4				
Hozzáadott DX3				
Hozzáadott DX2				
Hozzáadott DX8				
Hozzáadott DX10				

*Megjegyzés: A p-értékek és a későbbi tesztek a lépcsős kiválasztást nem indokolják.

Az erős modell kialakítása érdekében a lépcsős módszer az összes kontroll változót egyenként veszi figyelembe. A végső legkisebb négyzet modell az Y_1 függő változót az X_1 független változóval veszi figyelembe az X_2 , X_3 , X_4 , X_5 , X_8 és X_{10} kontroll változók mellett. A lépcsős regresszió eredményeit tekintve Azerbajdzsán kontextusában az X_1 függő változó és a bruttó hazai termék között nem volt szignifikáns kapcsolat. Az X_3 és X_4 változók csak a bruttó hazai termékkel együtt szignifikánsak.

A modell a populációs eredmények 58,76 százalékára képes magyarázatot adni, míg a lépcsős legkisebb négyzet modell együttesen szignifikáns volt, mivel az F-statisztika 5,22 értéket mutatott nagyon alacsony p-értékkel. A lépcsős regresszió és a korrelációelemzés eredményei alapján Azerbajdzsán kontextusában az adók nem játszottak lényeges szerepet a gazdasági növekedés alakulásában.

Rendszeralapú egyszerű legkisebb négyzet regresszió

A lépcsős regresszió alkalmazása után az elemzést a regressziós modellből rendszeralapú mátrixok segítségével végeztük el az egyszerű legkisebb négyzet módszer használatával. A rendszeralapú modell eredményei a következők:

6. táblázat: Rendszeralapú egyszerű legkisebb négyzet regresszió – kimeneti értékek

	Együttható	Std. hiba	t-statisztika	Valószínű.
C(1)	1,87E+09	1,44E+09	1,298414	0,1957
C(11)	-69403,56	321324,8	-0,215992	0,8292
C(2)	2,46E+09	1,32E+09	1,858342	0,0646
C(12)	-13829299	5112577	-2,704956	0,0074
C(3)	1,33E+09	1,52E+09	0,879341	0,3803
C(13)	1164415	3013783	0,386363	0,6996
C(4)	2,45E+09	1,32E+09	1,857910	0,0647
C(14)	-3,58E+08	1,31E+08	-2,721601	0,0071
C(5)	2,58E+09	1,45E+09	1,775632	0,0774
C(15)	-87566546	45062305	-1,943233	0,0534
C(8)	2,14E+09	1,46E+09	1,468183	0,1437
C(18)	-77935783	56357489	-1,382882	0,1683
C(10)	2,43E+09	1,30E+09	1,873664	0,0625
C(20)	-38472910	13273156	-2,898550	0,0042
Determináns reziduális kovariancia		8,0E+131		
Egyenlet: $(DY_1 - C(1) - C(11) * D_2 X_1) - (0)$				
Megfigyelések: 29				
S.E. regresszió	7,76E+09	Négyzetösszeg maradék		1,62E+21
Durbin-Watson stat.	1,266442			
Egyenlet: $(DY_1 - C(2) - C(12) * DX_2) - (0)$				
Megfigyelések: 30				

S.E. regresszió	7,00E+09	Négyzetösszeg maradék	1,37E+21
Durbin-Watson stat.	1,386940		

Egyenlet: $(DY1-C(3)-C(13)*DX3)-(0)$

Megfigyelések: 30

S.E. regresszió	7,84E+09	Négyzetösszeg maradék	1,72E+21
Durbin-Watson stat.	1,215922		

Egyenlet: $(DY1-C(4)-C(14)*DX4)-(0)$

Megfigyelések: 30

S.E. regresszió	6,99E+09	Négyzetösszeg maradék	1,37E+21
Durbin-Watson stat.	1,598161		

Egyenlet: $(DY1-C(5)-C(15)*DX5)-(0)$

Megfigyelések: 30

S.E. regresszió	7,38E+09	Négyzetösszeg maradék	1,52E+21
Durbin-Watson stat.	1,643262		

Egyenlet: $(DY1-C(8)-C(18)*DX8)-(0)$

Megfigyelések: 30

S.E. regresszió	7,60E+09	Négyzetösszeg maradék	1,62E+21
Durbin-Watson stat.	1,383751		

Egyenlet: $(DY1-C(10)-C(20)*DX10)-(0)$

Megfigyelések: 30

S.E. regresszió	6,89E+09	Négyzetösszeg maradék	R
Durbin-Watson stat.	1,581598		

A fenti eredmények alapján a tanulmányban használt fő független változó nem szignifikáns. A lépcsős regresszióhoz hasonlóan a rendszeralapú módszer szintén hasonló eredményeket szolgáltatott. Az X_3 , X_4 és X_{10} változók szignifikánsak. Ezen változók p-értéke nullához közeli.

Következtetés

Ismeretes, hogy a költségvetési politika egyik legfontosabb célja a gazdasági növekedés biztosítása. A gazdasági növekedési cél elérése érdekében a fiskális politika eszközei közé tartozó államháztartási bevételeken és kiadásokon keresztül különböző szakpolitikákat alakítanak ki. Az állami bevételek közé tartozó adók – mint a

költségvetési politika eszköze – az állami kiadások finanszírozásának legfőbb forrását képezik. Tanulmányunkban az összes adóbevétel és a gazdasági növekedés közötti kapcsolatot vizsgáltuk Azerbajdzsánban az 1991–2021-es időszakra vonatkozóan strukturális törések figyelembevételével. A cikk az adók Azerbajdzsán gazdasági növekedésben betöltött szerepét vizsgálta. Ebből a célból a bruttó hazai terméket a gazdasági növekedés mutatójaként, az összes adóbevételt pedig független változóként használtuk. Ezen túlmenően a tanulmány különböző adónemeken alapuló további változókat is figyelembe vett. Elemzésünkben 31 év idősoros adatait 1991 és 2021 között vizsgáltuk. A változók bevonása a regressziós elemzésbe a különbség figyelembe vételével történt. Az autokorreláció elemzésére korrelogram segítségével került sor. Tanulmányunkban a gazdasági növekedés és az adók közötti kapcsolat elemzésére három különböző módszert használtunk. Először korrelációelemzést végeztünk, majd az adatok lépcsős regresszióval történő vizsgálatára, végül pedig a rendszeralapú legkisebb négyzet módszer alkalmazására került sor. A alkalmazott módszerek meglehetősen hasonló eredményekkel szolgáltak. A tanulmány alapján az adóbevételek bruttó hazai termékre gyakorolt hatása Azerbajdzsánban negatívnak vagy inszignifikánsnak bizonyult. Ennek oka az lehet, hogy Azerbajdzsán a fejlett világ országaihoz képest gyengébb adórendszerrel rendelkezik. Ezek a megállapítások további adatok bevonásával javíthatók. Tanulmányunkban a gazdasági növekedést és a költségvetési fegyelmet támogató, valamint a kiszámíthatóbb és stabilabb adóbevételeket a makrogazdasági egyensúly megzavarása nélkül biztosító adópolitikák kialakítása politikai javaslatként jelenik meg. ■

Hivatkozások

1. Akdoğan, Abdurrahman, (2016), Kamu Maliyesi, Gazi Kitabevi, 17. Baskı, Ankara.
2. Sprague, A. (2019). Vergi gelirlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 100-106.
3. Altay, Asuman, (2015), Kamu Maliyesi Teorisi Gelişimi ve Kapsamı, Seçkin Yayıncılık, 1.Baskı, Ankara.
4. Atabey, A. Ö., & Şimşek, M. H. (2022) Vergi Gelirleri Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: G-7 Ülkelerinden Ampirik Kanıtlar (1970-2020). *Econder International Academic Journal*, 6(2), 221-234.
5. Bahar, OĞUL. (2022) Vergi Geliri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Seçilmiş OECD Ülkeleri Üzerine Ampirik Bir İnceleme. *Uşak Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 1-12.
6. C9%99rbaycan%C4%B1n-vergi-sistemi.html, (15.12.2022).
7. Çiğdem, G., & Altaylar, M. (2021). Türkiye’de ekonomik büyüme ile vergi geliri arasındaki doğrusal olmayan ilişki: gizli eşbütünlüşme yaklaşımı. *İstanbul İktisat Dergisi*(71), 21-38.
8. Dam, Metin ve Şaban, Ertekin, (2018), «Türkiye’de Vergi Gelirlerinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisinin Analizi», *Vergi Raporu Dergisi*, 228: 19-32.
9. Demir, Murat ve Erşan, Sever, (2017), «Vergi Gelirleri Ekonomik Büyüme İlişkisi:

- OECD Ülkelerine İlişkin Panel Veri Analizi», Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(2): 51-66.
10. Dickey, David A. és A. Wayne Fuller (1981), «Likelihood Ratio Statistics for Autoregressive Time Series with a Unit Root», *Econometrica*, Vol. 49, No. 4., 1057-1072.
 11. Durkaya, Mehmet ve Servet, Ceylan, (2006), «Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme», *Maliye Dergisi*, 150: 79-89.
 12. Easterly W. és Rebelo S. (1993) „Fiscal Policy and Economic Growth: An Empirical Investigation” [Fiskális politika és gazdasági növekedés: Empirikus vizsgálat], NBER Working Paper No. 4499.
 13. Erdoğan, Ebru, Topçu, Mert ve Ozan, Bahar, (2013), «Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Eşbütünleşme ve Nedensellik Analizi», *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 50(576): 99-109.
 14. Eren, Mehmet Vahit, Ergin Ünal, Ayşe ve Halil İbrahim, Aydın, (2018), «Türkiye’de Vergi Gelirleri ile Ekonomik Kalkınma Arasındaki İlişki: Frekans Alanı Nedensellik Analizi», *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 19(1): 1-18 Göçer, İsmet, Mercan, Mehmet, Bulut, Şahin ve M.
 15. Hill, S., Jinjara, Y. ve Park, D. (2022). How Do Tax Revenues Respond to GDP Growth? Evidence From Developing Asia [Hogyan reagálnak az adóbevételek a GDP-növekedésre? Bizonyíték a fejlődő Ázsiából], 1998-2020. Ázsiai Fejlesztési Bank.
 16. İdikut Özpençe, Aylin, (2017), «Türkiye’de 1980 Sonrası Kamu Harcamaları, Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Analizi», *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28: 31-41.
 17. Karaş, G. (2022). Vergi Yapısı Ve Ekonomik Büyüme: G7 Ülkeleri Örneği. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 8 (1) , 94-114 . DOI:<https://doi.org/10.30855/gjeb.2022.8.1.007>
 18. Kayzen.az (2011). Azerbaycan’ın Vergi Sistemi, <https://kayzen.az/blog/vergi/5370/az%-%>
 19. Kibritçiöğlü, A. (1998). «İktisadi Büyümenin Belirleyicileri ve Yeni Büyüme Modellerinde Beşeri Sermayenin Yeri», *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 53 (1-4), 207-230.
 20. Lucas Jr, R. E. (1988). On the mechanics of economic development [A gazdasági fejlődés mechanizmusáról]. *Journal of monetary economics*, 22(1), 3-42.
 21. Mucuk, Mehmet ve Volkan, Alptekin, (2008), «Türkiye’de Vergi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: VAR Analizi (1975 – 2006)», *Maliye Dergisi*, 155:159-174
 22. Nebiyev, İ. (2011). «Azerbaycan’da Vergi Sisteminin Tarihi», *Azerbaycan Vergi Dergisi*, sayı 6, s. 87-106.
 23. Novruzov, N. & İbrahimov E. (2012). Bütçe Sistemi, Bakü: Adiloğlu Neşriyat.
 24. Öztürk, Nazım, (2016), *Kamu Ekonomisi, Ekin Basın Yayın Dağıtım*, 2.Baskı, Bursa.
 25. Phillips, P.C.B., Perron, P. (1988). „Testing for a Unit Root in Time Series Regression» [Az egységgyök tesztelésé idősoros regresszióban]. *Biometrika*, 75: 335-346.
 26. Polat, B., & Yılmaz, H. (2022) Türkiye’de Vergi Gelirleri Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Simetrik Ve Asimetrik Nedensellik Yaklaşımı İle Analizi.
 27. Salayev, R. (2019). «The Main Directions In Tax System’s Reform In The Azerbaijan Republic, Economic and Social Development» [Az Azerbajdzsáni Köztársaság

- adórendszer reformjának, valamint gazdasági és társadalmi fejlődésének fő irányai], 38th International Scientific Conference on Economic and Social Development, Book of Proceedings [nemzetközi tudományos konferencia, konferenciaanyag], Szerk.: Khalid Hammes, Mustapha Machrafi, Ante Samodol.
28. Sandalcı, Ulvi ve İnci, Sandalcı, (2017), «OECD Ülkelerinde Ekonomik Büyüme ve Vergi Gelirleri Arasındaki İlişkinin Ampirik Analizi: 1990 – 2014», Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(1): 51-62.
 29. Solow, R. M. (1956). A contribution to the theory of economic growth [Hozzájárulás a gazdasági növekedés elméletéhez]. The quarterly journal of economics (gazdasági folyóirat), 70(1), 65-94.
 30. Solow, Robert M., (1956), «A Contribution to the Theory of Economic Growth» [Hozzájárulás a gazdasági növekedés elméletéhez], Quarterly Journal of Economics, 70: 65–94.
 31. Susam, Nazan, (2016), Kamu Maliyesi Temel Kavram ve Esaslar, Beta Basım Yayım Dağıtım, 2. Baskı, İstambul.
 32. Terzi, Harun ve Süleyman, Yurtkuran, (2016), «Türkiye’de Dolaylı/Dolaysız Vergi Gelirleri ve GSYH İlişkisi», Maliye Dergisi, 171: 19-33.
 33. Tokathođlu, Mircan ve Ufuk, Selen, (2017), Maliye Politikası, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 1.Baskı, Bursa. Türgay Timur, (2011), «Kamu Gelirleri ve Vergi Politikaları», Kamu Ekonomisi, Ed. Abdulkadir Kökocak, Ekin Yayın Dağıtım, Bursa: 279-355.
 34. Ulusoy, Ahmet, (2016), Maliye Politikası, Umuttepe Yayınları, 1.Baskı, Kocaeli
 35. Umutlu, Göknur, Alizadeh, Neda ve Ahmet Yakup, Erkilıç, (2011), «Maliye Politikası Araçlarından Borçlanma ve Vergilerin Ekonomik Büyümeye Etkileri», Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 30(1): 75-93.
 36. Veliyev, Z. (2006). Devlet Bütçesi, Bakü.
 37. Az Azerbajdzsáni Köztársaság Gazdasági Minisztériumának állami adószolgálat, <https://www.taxes.gov.az/az>
 38. Zaheer, A. A., Kashif, M., & Waseem-Ur-Rehman, M. (2017). Accrual Effect on Karachi Stock Exchange. *Journal of Independent Studies and Research*, 14(1), 105-118.